

Práce s mimořádně nadanými žáky

Případová studie ze setkání koordinátorů ŠVP na Mensa gymnázium, o.p.s.
15. 6. 2011

www.mensagymnazium.cz

Určité procento dětí můžeme označit za nadané, přičemž asi 2% dětí se řadí do kategorie mimořádně nadaných. V takových dětech se skrývá potenciálně obrovský a kreativní potenciál, v dospělosti mohou vynikat ve „svých“ profilových oborech vysoce nad běžný standard.

Mohlo by se zdát, že práce s těmito studenty bude jednoduchá, že jde ve škole „vše samo“. Velmi často tomu tak však z různých důvodů není. Vzdělávání a výchovu těchto žáků naopak často provází řada těžkostí, některé z nich jsou blíže popsány níže.

První problém často spočívá v tom, že v některých případech není snadné vůbec nějaké mimořádné nadání u některých žáků rozpoznat. Jejich zájmy (a také nadání) bývají často rozloženy nerovnoměrně, žák může vynikat už ve velmi raném věku v některém předmětu velmi výrazně, ve většině jiných však může působit průměrným či dokonce i podprůměrným dojmem. Nastávají i situace, že dokonce i v rámci „svého“ profilového předmětu (či předmětů) se žák soustředí jen na jeho část, kde má oproti ostatním obrovský náskok a v ostatních oblastech předmětu má jen kusé informace (např. ví vše o elektřině – v teoretické i praktické rovině - ve fyzice, ale mechanika a optika mu moc neříkají).

Další nesnáz, která se často objevuje, je ztráta motivace. Žák, který má v určité oblasti velký náskok (někdy již i na prvním stupni ZŠ) a není s ním pracováno způsobem, který by mu umožňoval dále své dovednosti a znalosti rozvíjet, často ztrácí (alespoň ve škole) o daný předmět (obor) zájem a později je již obtížné jej znovu „nastartovat“.

Velmi často také pozorujeme u takových žáků asynchronní vývoj, kdy mentální věk (často i velmi výrazně) předbíhá věk fyzický. Takový žák pak může mít značné potíže při zařazování do vrstevnického kolektivu. Tito žáci bývají v mnoha ohledech ke svému okolí velice kritičtí, chybí jim určitá míra taktu, a proto se často dostávají i do konfliktů s vyučujícími, kteří je (ze

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

svého úhlu pohledu zcela oprávněně) považují za nevychované, navenek se takové dítě může jevit jako jednoduše zlobivé a bývá tak i „zaškatulkováno“ jako problematické.

Pokud jde o přístupy k žákům s výše uvedenými charakteristikami, pak jich existuje celá řada. Je třeba si uvědomit, že každý z nich má svá pozitiva, mají však na druhé straně také určité limity. Proto je třeba přístupy kombinovat a při jejich využívání nepostupovat „plošně“, ale uplatňovat je (pokud možno) individuálně.

Výhodou naší školy, že je poměrně „malá“, žáci (i velmi rozdílného věku) se tak většinou znají mezi sebou, vytváří určitou pospolitost, která je pro klima a život školy velmi důležitá. Pracujeme v malých třídních kolektivech (většinou 16 – 20 žáků), volitelné předměty pak otevíráme již od velmi nízkého počtu zájemců (samozřejmě ale, že i my – ač v tomto případě neradi – narážíme na ekonomické limity). Toto vše umožňuje individuálnější přístup k žákům i v rámci „běžných“ hodin (resp. dvouhodinových bloků, které u nás převažují). Na druhou stranu je naše práce složitější v tom, že značná část našich žáků má různé (a velmi různorodé) specifické vzdělávací potřeby.

Základním cílem je umožnit žákům co nejširší rozvoj v jejich profilových oborech, na druhou stranu máme stanoveny určité základní standardy, kterých žáci musí dosáhnout ve všech předmětech a oblastech. Tomu napomáhá i komplexní systém bodového hodnocení.

Na úrovni školy využíváme řadu metod, které mají k dosahování cílů napomoci, přičemž uplatňujeme možnosti inkluzivního vzdělávání, tedy vzdělávání, které se snaží být individualizované, využívá vnitřní a vnější diferenciaci. Kombinujeme řadu možností, jejichž vhodnost a účelnost se liší podle jednotlivých předmětů, věku žáků a často i podle konkrétního stavu v dané třídě.

Mezi aplikované metody patří zejména:

- **Dělení předmětů na pokročilejší a méně pokročilé skupiny**
- **Věkově smíšené skupiny**

Tuto formu vnější diferenciaci využíváme vzhledem k zaměření a úrovni žáků tam, kde podobné dělení odpovídá potřebám žáků a charakteru předmětu. To se týká především výuky cizích jazyků a povinně volitelných předmětů.

- **Individuální přeřazení do vyššího ročníku**

Víme, že stejné stáří nemusí být zárukou stejných schopností, že mentální věk se u výjimečných dětí může od fyzického významně lišit. K tomuto řešení přistupujeme zejména u žáků s relativně vyrovnanou strukturou nadání, jimž přestup do vyššího ročníku pomůže k integraci do kolektivu mentálně bližších spolužáků a odpovídá i úrovni a schopnostem ve většině vyučovacích předmětů.

- **Nabídka volitelných předmětů, kroužků a aktivit**

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Protože ani metody diferenciacce nepostačují v rámci povinných předmětů k uspokojení specifických vzdělávacích potřeb řady žáků, doplňuje Mensa gymnázium učební plán nabídkou povinně volitelných předmětů a kroužků.

- **Vytvoření individuálního plánu práce**

Individuální plán práce je vytvářen v předmětech, kde jeho realizace odpovídá potřebám jednotlivých žáků. Plán má formu dohody, přičemž se pravidelně kontroluje jeho plnění. Jeho obsah může být na základě průběžného vyhodnocování upravován.

- **Preferování problémových a induktivních úloh**

- **Diferencování náročnosti zadávaných úloh**

Nadaní žáci nedostávají větší objem stejně náročných úloh, ale specifické úlohy, jejichž náročnost odpovídá jejich individuální úrovni a vzdělávacím potřebám. Preferujeme v takových případech úlohy zajímavé, neobvyklé, takové, které mimořádně nadaného žáka se zájmem o předmět lákají a motivují k nadstandardnímu výkonu.

Projekty

Zařazujeme projekty, které jsou často realizované jako týmové aktivity, v nichž se promítají mezioborové vztahy. Odpovídá-li to jejich charakteru, mohou být zadávány napříč ročníky. Vedeme žáky k tomu, aby práce na takových projektech rozvíjela jejich pracovní i sociální kompetence a aby se učili nalézt si v pracovním týmu pozici, ve které budou moci podávat výkon odpovídající jejich individuálním schopnostem a zájmům.

- **Motivace žáků k účasti v soutěžích a na olympiádách**

- **Rozsáhlá konzultační činnost (někdy má některé znaky individuální výuky)**

- **Využívání možností e-learningu**

Vytváříme (v rámci 4. výzvy OPVA) vlastní e-learningový systém (Projekt: Učíme se interaktivně).

- **Operativní vytváření diferencovaných skupin**

V rámci třídy a jednotlivých předmětů mohou být vytvářeny skupiny, které umožňují např. opakování látky s částí třídy, zatímco jiná část třídy zpracovává prohlubující nadstandardní učivo.

- **Seminární, ročníkové a maturitní práce**

Vedeme žáky k tomu, aby v oblastech, o které mají zájem, zpracovávali rozsáhlejší dlouhodobější domácí seminární a ročníkové práce (případně též maturitní práce).

Seminární práce si žáci volí z různých oborů v průběhu celého studia, volba předmětu

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

a tématu je dobrovolná – za předpokladu, že každý žák vypracuje určitý počet seminárních prací v průběhu studia. Cílem seminárních prací je osvojení si zákonitostí a pravidel vědecké práce po formální stránce, prohloubení kompetencí z hlediska stylistického a prohloubení znalostí a kompetencí v daném oboru. Seminární práce jsou autory obhajovány během přehlídek prací v období před koncem školního roku, posudek k nim vypracovává vedoucí práce. Hodnocení seminárních prací (vedle komplexního bodového hodnocení) může být zahrnuto i do klasifikace příslušného předmětu.

Téma ročníkové práce si žáci šestého ročníku (sextý) v průběhu podzimních měsíců, jejich obhajoba probíhá v měsíci únoru v průběhu sedmého ročníku (septimý) docházky. Práce je zařazena do rámce předmětu, který žák v septimě navštěvuje a souvisí s tématem práce, žák na to při volbě předmětů pro sedmý ročník musí pamatovat. K práci je připojen posudek vedoucího práce a posudek oponenta. Ročníková práce je na daleko vyšší úrovni – jak z hlediska obsahového, tak z hlediska formálního, převládat by měla kreativní (tvůrčí, výzkumná, badatelská) práce žáka. Pokud žák práci nesplní či neobhájí, nesplní podmínky klasifikace v daném předmětu.

Podporujeme přihlašování seminárních i ročníkových prací do mimoškolních soutěží (u ročníkových prací je to přímo jedním z cílů).

Výše uvedené (a mnohé další) metody samozřejmě nejsou samy o sobě zázračné, mají svá omezení (ještě jednou zde připomínám ekonomický faktor). Základem je konkrétní každodenní a velmi náročná práce učitelů se žáky, kteří se v mnoha ohledech od svých vrstevníků liší, věříme však, že se taková osobní i školní „investice“ do talentovaných mladých lidí bohatě vrátí v budoucnosti.

Václav Brdek, zástupce ředitelky Mensa gymnázia a hostitel setkání

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ